

معرفی شاخص‌ها و فرایند ارزیابی میزان توسعه یافته‌گی ورزشی استان فارس

آرزو اسماعیلی^{۱*} - ناهید اتقیا^۲ - محمد جوادی پور^۳

۱. کارشناس ارشد رشته مدیریت ورزشی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران ۲. استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران ۳. استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
(تاریخ دریافت: ۰۴ / ۱۱ / ۱۳۹۳ ، تاریخ تصویب: ۰۴ / ۲۹ / ۱۳۹۴)

چکیده

هدف از این پژوهش، ارائه شاخص‌های مورد نیاز به منظور ارزیابی مسیر توسعه ورزش استان فارس بود. به این منظور پژوهشگر با استفاده از منابع موجود، به بررسی شیوه‌های جمع‌آوری شاخص‌های مورد نیاز برداخت و سپس با توجه به منابع و داده‌های در دسترس، به شیوه توصیفی و با مرور منابع مختلف، شاخص‌های بالقوه در زمینه ارزیابی توسعه یافته‌گی ورزش استان فارس را ارائه کرد. سپس با استفاده از روش کیفی و با بررسی سند توسعه ورزش استان فارس، از طریق بررسی اهداف کلان اداره کل ورزش و جوانان استان فارس، ۲۰ شاخص به منظور بررسی فرایند توسعه ورزش این استان، انتخاب شد و از طریق تحلیل اطلاعات به دست آمده، مشخص شد سیاستگذاران ورزش این استان، بر مؤلفه مشارکت اجتماعی بیش از دیگر مؤلفه‌ها تأکید دارند. مؤلفه‌های دیگر نیز به ترتیب شامل اطلاع‌رسانی، دسترسی، مشارکت بانوان، داوطلبی، آموزشی-علمی و ساختاری-سیاسی‌اند.

واژه‌های کلیدی

ارزیابی، استان فارس، توسعه یافته‌گی، توسعه یافته‌گی ورزشی، شاخص.

مقدمه

ورزش در سطح کشور نیز باید نیازها و اهدافی که مدیران ملزم به انجام آنها هستند، واضح و مشخص باشد.

همچنین باید ابزاری نیز برای ارزیابی این اهداف در اختیار سیاستگذاران باشد که براساس آن و مقایسه نتایج با استانداردهای تعیین شده، میزان تحقق اهداف از قبل تعیین شده را بسنجند (۱). زیاری (۱۳۸۸) معتقد است ارزیابی، چارچوبی را برای تحلیل‌ها فراهم می‌آورد و شامل اصول‌سنگی، اقداماتی که در مقایسه با برنامه‌های جایگزین به کار می‌روند و تنظیم شواهد و مدارک است (۳).

به نظر شولنکورف^۲ (۲۰۱۲) برنامه‌های «ورزش برای توسعه» چارچوبی کل نگر ولی انعطاف‌پذیر را ارائه می‌کند که عدم تجانس فرهنگی و تنوع برنامه‌ها را در نظر گرفته است، درحالی که نحوه اجرا را شکل می‌دهد، ارزیابی را جهت می‌بخشد و برنامه‌ریزی‌های آینده طرح‌های توسعه را تشویق می‌کند (۳). کولتر^۳ (۲۰۱۰) بیان می‌دارد که «ورزش برای توسعه» بهمنظور کمک به فرایندهای گسترشده‌تر توسعه، نیازمند عینیت بخشیدن به لفظ «ورزش برای توسعه» و نگاه ضمنی به ورزش، در نظر گرفتن تحقیقات و ارزیابی در قالب برنامه‌های منطقه‌ای توسعه است (۹).

مروری بر آثار موجود در زمینه ارزیابی توسعه‌یافته‌گی در زمینه‌های مختلف، نشان‌دهنده دغدغه پژوهشگران این حوزه‌ها برای رسیدن به درک شفاف از وضعیت توسعه‌یافته‌گی در این زمینه‌های مشخص دارد. برای مثال علی زنگی‌آبادی و محمود اکبری (۱۳۸۹) با سنجش میزان توسعه‌یافته‌گی شهرستان‌های استان فارس (۲) و زیاری (۱۳۷۹) نیز با ارزیابی میزان توسعه‌یافته‌گی فرهنگی استان‌های کشور با استفاده از شیوه تاکسونومی عددی، مناطق مختلف جامعه خود را در سطوح مختلف توسعه‌یافته‌گی دسته‌بندی کردند (۴).

2 . Schulenkorf
3 . Coalter

بهدلیل نفوذ ابعاد مختلف ورزش در جامعه، از آن به عنوان یکی از شاخص‌های مهم توسعه اقتصادی-اجتماعی یاد می‌شود و موفقیت‌های ورزشی را به‌ویژه در بعد قهرمانی، برابر با توسعه شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی می‌دانند (۵). همچنین سهم ورزش در اقتصاد ملی، رابطه مستقیم با میزان سرمایه‌گذاری‌های انجام گرفته در بخش ورزش دارد (۶).

براساس تعریف دیکشنری آکسفورد، توسعه «رشد تدریجی در جهت پیشرفت‌هشدن و قدرتمند شدن» و مفهومی کیفی است که در برابر «رشد» قرار می‌گیرد. توسعه ورزش ملی، بخشی مهم از توسعه اقتصادی-اجتماعی ملی است، چراکه بهدلیل قرار داشتن ورزش در بطن جامعه، سرمایه‌گذاری در این بخش، دستاوردهای فراتر از نتایج ورزشی با خود به همراه خواهد داشت. به همین دلیل گراتن^۱ و همکاران (۲۰۰۵) معتقدند هدف اصلی سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های ورزشی در شهرها طی ۲۰ سال گذشته، جذب گردشگر، تغییر سرمایه‌گذاران خارجی و تغییر وجهه شهر است (۱۰). رواج ورزش همگانی موجب افزایش نشاط اجتماعی و بهره‌وری ملی و ارتقای ورزش قهرمانی موجب زبانزد شدن نام ملت‌های است. از این‌رو دستاوردهای توسعه ورزش ملی، دایره‌ای گستردۀ دارد و موجب رونق اقتصادی و شکوفایی اجتماعی می‌شود (۵)، به‌طوری‌که براساس تحقیقات، راههای اثرباری یک رویداد بزرگ ورزشی مثل مسابقات کشورهای مشترک‌المنافع در گلاسکو در سال ۲۰۱۴، رشد اقتصادی، افزایش مشارکت ورزشی، بالا رفتن حس غرور و هویت و برنامه‌های ماندگار است (۱۲).

مدیریت موفق در هر زمینه‌ای، نیازمند وجود اهداف مشخص و قابل دسترسی است. بهمنظور تحقق توسعه

1 . Gratton

و ... است، به طوری که لورمور^۳ (۲۰۰۸) معتقد است آثار دانشگاهی نه تنها به نقش ورزش در توسعه و تسهیل برنامه‌های اجتماعی و اقتصادی نپرداخته‌اند، بلکه از ارزیابی مؤثر آنها نیز غفلت کرده‌اند (۱۱). این در حالی است که نیاز به تدوین و ارزیابی برنامه‌های توسعه ورزش در جوامع حاضر حس می‌شود. بررسی تحقیقات بین‌المللی بهمنظور به دست آوردن شاخص‌هایی دقیق برای اندازه‌گیری توسعه‌یافتنی ورزشی از جمله طرح بررسی شاخص‌های اندازه‌گیری تأثیرات برنامه‌های اجتماعی ورزشی بر بومیان استرالیا در سال ۲۰۰۲، نشان می‌دهد که برای دستیابی به شاخص‌های مناسب با هر جامعه، باید مطالعاتی منطبق بر پیشینهٔ فرهنگی و شرایط اقتصادی و اجتماعی همان جامعه انجام گیرد (۷). در صورت وجود چنین شاخص‌هایی می‌توان نحوه ارتباط و میزان توسعه‌یافتنی ورزش را در یک جامعه بررسی کرد و براساس نتایج به دست آمده، توسعه ورزش را با توجه به کمبودها و منابع موجود، مدیریت کرد.

روش تحقیق

این تحقیق به صورت توصیفی و کیفی به گرددآوری و معرفی شاخص‌های مورد نیاز ارزیابی توسعه‌یافتنی ورزشی پرداخته و شاخص‌های اثرگذار در حیطه توسعه‌یافتنی ورزش را معرفی می‌کند. سپس با استفاده از سند توسعه اداره کل ورزش و جوانان استان فارس، شاخص‌های مورد نیاز ارزیابی مسیر توسعه ورزش فارس، براساس اهداف کلان این استناد و با استفاده از شیوه "تصمیم‌گیری منطقی محدود" به کار گرفته شد. در این روش، با استفاده از تعداد مشخصی از شاخص‌های منطبق بر اهداف تعیین شده، شاخص‌های مورد نیاز، انتخاب شده

براساس نظر بوردیو^۱ (۱۹۷۸) ورزش می‌تواند حوزه‌ای در نظر گرفته شود که پویایی، منطق، قانونگذاری و تاریخ مربوط به خودش را دارد (۸). این حوزه، از جامعه‌ای که جزء آن است، مستقل می‌باشد. بنابراین صادقی آرانی و میر غفوری (۱۳۸۹) در پژوهشی میزان توسعه‌یافتنی ورزشی استان‌های مختلف کشور را بررسی کردند و با استفاده از شیوهٔ تاکسونومی عددی به این نتیجه رسیدند که تنها استان سمنان از نظر زیرساخت‌ها و امکانات ورزشی در سطح استان‌های برخوردار از امکانات و بیش از ۹۳ درصد استان‌ها در سطح محروم قرار داشتند (۵). اما این پژوهش تک‌بعدی است، درحالی‌که برای درک صحیح از میزان توسعه‌یافتنی ورزش یک منطقه، باید به ابعاد مختلف آن توجه شود.

محقق در این پژوهش بر آن است تا با شناسایی شاخص‌های مناسب و در صورت لزوم طراحی شاخص‌های مورد نیاز در برخی حوزه‌ها، به بررسی توسعه‌یافتنی ورزشی استان فارس بپردازد تا به اطلاعات دقیق برای برنامه‌ریزی منطقی و یافتن ارتباط بین لایه‌های مختلف نفوذ ورزش در این استان دست یابد و در نتیجه، درک شفافی از میزان توسعه ورزش در قسمت‌های مختلف فارس به دست آورد. این شناخت می‌تواند به مدیران در جهت برنامه‌ریزی متعادل در ناحیه‌های مختلف جامعه مورد نظر و در بخش‌های کمتر توسعه‌یافته ورزش و شناسایی حوزه‌های اثرگذار ولی مهجورمانده آن کمک کند.

در تلاش برای تصاحب منابع مالی و انسانی محدود دولت‌ها، ورزش برای متقدعاً کردن مدیران نسبت به نقش اثرگذار خود در جامعه، نیازمند سیستمی بهمنظور طبقه‌بندی و ارزیابی اطلاعات لازم برای مشخص شدن میزان نیاز مناطق مختلف به اقدامات زیرساختی، فرهنگی

به دلیل مفهوم چند بعدی توسعه، به طور دقیق امکان پذیر نیست و ممکن است شاخصی قابلیت قرار گرفتن در دسته های دیگر را نیز داشته باشد.

شاخص های ارزیابی توسعه اقتصادی

در بحث تأثیرات اقتصادی ورزش، شاخص های به دست آمده را می توان مانند جدول ۱ دسته بندی کرد:

اشغال: اشتغال زایی، یکی از مهم ترین دغدغه جوامع است. در صورت شناسایی ظرفیت ها و برنامه ریزی مناسب، «ورزش» می تواند به صورت مستقیم و غیر مستقیم، بر اقتصاد اثر بگذارد، که یکی از شیوه های اثرگذاری آن، ایجاد اشتغال است.

تأثیر ورزش بر GDP: هر درآمد حاصل از ورزش، به طور مستقیم یا غیر مستقیم بر اقتصاد منطقه تأثیر می گذارد.

تأثیر ورزش بر GNP: درآمدهای حاصل از ورزش هر منطقه، علاوه بر تأثیر بر اقتصاد منطقه، اقتصاد کشور را نیز تحت تأثیر قرار می دهد. برخی از شاخص های مورد نیاز برای سنجیدن تأثیرات مذکور، در جدول ۱ ذکر شده اند:

و با بررسی این شاخص ها، نحوه اولویت بندی آنها مشخص می شود.

نتایج و یافته های تحقیق

شاخص های به دست آمده: پس از بررسی استناد و آثار موجود داخلی و خارجی، شاخص های به دست آمده به دو دسته کلی تقسیم شدند:

الف) شاخص های شناخته شده ارزیابی توسعه یافتنگی ورزشی: این دسته از شاخص ها، اطلاعاتی هستند که تاکنون نیز از سوی نهادهای ورزشی، برای ارزیابی میزان توسعه و پیشرفت در یک یا چند حوزه ورزش، به کار رفته اند. چنان شاخص هایی را می توان در آثاری که «توسعه ورزش» و «توسعه از طریق ورزش» را بررسی کرده اند، یافت.

ب) شاخص های ارزیابی توسعه یافتنگی در رشته های دیگر: این دسته متغیرهایی هستند که در زمینه ارزیابی توسعه یافتنگی در رشته های مختلف به کار رفته اند که استفاده از آنها مطابق با نیاز حوزه ورزش، بعد مغفول مانده توسعه ورزش را نشان می دهد. پس از جمع آوری شاخص ها، به منظور سهولت در استفاده از آنها، دسته بندی مطابق با تعريف توسعه، در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی انجام گرفت. هر چند مرزبندی دقیق شاخص ها

جدول ۱. شاخص های ارزیابی توسعه اقتصادی ورزش

اشغال	GDP	تأثیر ورزش بر GNP
تعداد شاغلان واحد های صنعتی، کارگاه های کوچک و متوسط تولیدات ورزشی	درآمد نهایی حاصل از اماکن ورزشی، تولید کالا و خدمات ورزشی منطقه	درآمد های حاصل از فعالیت های ورزشی، تولید (شامل تبلیغات، حق پخش تلویزیونی...)
تعداد شاغلان در بخش فروش و توزیع تولیدات ورزشی	درآمد های حاصل از فروش کالا و خدمات در بازارهای فروش	درآمد های حاصل از فعالیت های ورزشی منطقه
تعداد مردی و بازیکن حرفه ای * فعال	درآمد حاصل از گردشگری ورزشی منطقه	درآمد های حاصل از فعالیت های ورزشی منطقه
تعداد شاغلان در بخش اداری ورزش	درآمد های حاصل از فعالیت های ورزشی منطقه	سهم ورزش از واردات کل کشور
تعداد تعاضونی های فعال در زمینه ورزش	میزان سرمایه گذاری داخلی و خارجی در ورزش منطقه	سهم ورزش از صادرات کل کشور

* بازیکنان حرفه ای باید حداقل دارای دو ویژگی درآمد ماهانه و سالیانه مشخص و قراردادهای ثبت شده در هیأت های استان باشند.

** درآمد مکان های ورزشی توریست پذیر، درآمد هتل ها و محل های اقامتی در مجاورت اماکن مذکور و ...

مؤلفه اطلاع‌رسانی: از مهم‌ترین ابعاد توسعه که در ارزیابی‌های توسعه‌یافته‌گی ورزشی مغفول واقع شده، توجه به ابزارهای مؤثر در امر ترویج ورزش است که اغلب زیرمجموعه حوزه‌های دیگر است و برای جمع‌آوری اطلاعات، باید به نهادهای مربوطه مراجعه کرد.

مؤلفه مشارکت زنان: این دسته از شاخص‌ها، نشان‌دهنده میزان حضور بانوان و سهم آنها از ورزش منطقه است. طبیعی است که هرچه جامعه‌ای بهویژه از نظر فرهنگی، توسعه‌یافته‌تر باشد، به مشارکت بانوان اهمیت بیشتری خواهد داد.

مؤلفه داوطلبی: مفهوم «داوطلبی» که در سال‌های اخیر اهمیت زیادی پیدا کرده، نشان‌دهنده میزان تمایل مردم یک منطقه به فعالیت‌های اجتماعی است و از نشانه‌های توسعه فرهنگی-اجتماعی آن است. با توجه به مفهوم و ماهیت «بسیج»، عضویت در کانون بسیج ورزشکاران نیز، از شاخص‌هایی است که می‌تواند در این قسمت استفاده شود.

شاخص‌های ارزیابی توسعه اجتماعی- فرهنگی
در این قسمت، میزان دسترسی و مشارکت مردم در ورزش و نحوه جذب و نگهداری آنها در محیط‌های ورزشی مورد تأکید قرار می‌گیرد. شاخص‌های ارزیابی توسعه این بخش را می‌توان به صورت مؤلفه‌های زیر در جدول ۲ دسته‌بندی کرد:

مؤلفه مشارکت اجتماعی: در این بخش، مشارکت بخش‌های مختلف جامعه مورد نظر در ورزش سنجیده می‌شود تا از این طریق میزان نفوذ ورزش در لایه‌های مختلف جامعه به دست آید.

مؤلفه دسترسی و فراهم بودن زیرساخت‌ها: از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت مردم، میزان فراهم بودن امکانات برای ورزش کردن است که در سنجش آنها، شاخص‌هایی با توجه به سطح منطقه و با نسبت جمعیتی متناسب به کار می‌روند.

مؤلفه آموزشی- علمی: این بخش، شامل اطلاعات مورد نیاز در زمینه آموزش و ترویج ورزش است.

جدول ۲. شاخص‌های ارزیابی توسعه ورزش در بعد اجتماعی- فرهنگی

شاخص اجتماعی- فرهنگی	دسترسی و فراهم بودن زیرساخت‌ها	مشارکت اجتماعی
آموزشی- علمی	سرانه‌فضای ورزشی سرپوشیده و روباز و تجهیزات ورزشی	تعداد ورزشکاران سازمان‌یافته در سازمان‌های مختلف
داوطلبی	نسبت جمعیت ورزشکار رستایی به شهری	تعداد بیمه‌شده‌گان ورزشی
اطلاع‌رسانی	تعداد ایستگاه ورزش همگانی به نسبت جمعیت	تعداد جشنواره‌های ورزش همگانی و تقریبی
	تعداد هیأت‌های ورزشی فعال ناحیه به کل هیأت‌های ورزشی کشور،	میزان مشارکت زنان و مردان در ورزش‌های همگانی و تقریبی
	نسبت داشتجویان تربیت بدنسport به کل داشجو	تعداد هنرستان‌های دارای رشته تربیت بدنسport
	نسبت مریبی به ورزشکار و معلم ورزش به داشتموز	تعداد ورزشکاران سازمان‌یافته در سازمان‌های مختلف ورزشی
	تعداد همایش، کارگاه و طرح‌های تحقیقاتی با موضوع ورزش	تعداد اماكن ورزشی و باشگاه‌های رسمی ورزشی
	تعداد کتاب‌های ورزشی در کتابخانه‌های منطقه	تعداد اماكن ورزشی و باشگاه حرفة‌ای فعال
	تعداد سایت‌های ثبت‌شده ورزشی به کل پایگاه‌های رسمی منطقه	نسبت اعضاي بسیج ورزشکاران به کل داوطلبان بسیج منطقه
	تعداد کانون‌های هواداری و هواداران پایگاه‌های رسمی منطقه	نسبت بودجه اختصاص‌یافته به ورزش بانان به کل بودجه ورزش منطقه
	تعداد اماكن وقفشده ورزشی منطقه	نسبت جایگاه‌های مدیریتی بانان به مردان در نهادهای رسمی ورزشی
	تعداد کانون‌های هواداری و هواداران پایگاه‌های رسمی منطقه	نسبت اماكن ورزشی و باشگاه حرفة‌ای فعال
	تعداد سایت‌های ثبت‌شده ورزشی به کل پایگاه‌های رسمی منطقه	نسبت اعضاي بسیج ورزشکاران به کل داوطلبان بسیج منطقه

مؤلفه موفقیت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی:
دستاوردهای بین‌المللی یک منطقه را نشان می‌دهد.
مؤلفه مدیریت: این بخش از شاخص‌ها به بررسی موضوعاتی می‌پردازند که به طور مستقیم ناشی از عملکردهای مدیریتی است.

ارزیابی توسعه سیاسی- ساختاری: در این قسمت به شاخص‌هایی پرداخته می‌شود که بیانگر موقعیت و وجهه یک منطقه است. نحوه دست یافتن به این موفقیت‌ها نیز مهم است. به همین دلیل سیستمی که در این راه به کار می‌رود نیز باید ارزیابی شود. این دسته از شاخص‌ها را نیز همان‌طور که در جدول ۳ نیز آمده است، به طور کلی می‌توان به دو دسته تقسیم کرد.

جدول ۳. شاخص‌های ارزیابی توسعه ورزش در بعد سیاسی- ساختاری

مؤلفه مدیریت	مؤلفه موفقیت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی
نسبت بودجه ورزش منطقه به کل بودجه منطقه مورد نظر	تعداد مسابقات برگزارشده در سطوح مختلف به ازای کل جمعیت
تعداد کرسی‌های بین‌المللی کسب شده به ازای جمعیت	تعداد مDAL‌های کسب شده در سطوح مختلف به ازای جمعیت

* حاکمیت تعالیم دینی و فرهنگ ملی؛ * توسعه ورزش همگانی؛ * توسعه ورزش قهرمانی؛ * توسعه منابع انسانی؛ * توسعه امکانات و زیرساخت‌ها؛ * توسعه منابع مالی؛ * کمک به توسعه ورزش حرفه‌ای به‌منظور دستیابی به هر یک از اهداف کلان مذکور، اقدامات راهبردی نیز از سوی این اداره کل، در نظر گرفته شده است که به طور خلاصه در زیر و در جدول‌های ۴ و ۵ نمایش داده می‌شود:

شاخص‌های مورد نیاز به‌منظور تعیین فرایند توسعه ورزش استان فارس
با بررسی ارزش‌های محوری برنامه راهبردی ورزش استان فارس مشخص شد که در این برنامه، ارزش‌های محوری این سازمان، به شرح زیر است:
* رعایت ارزش‌های اسلام؛ * وجود تفکر برنامه‌مداری؛ * آموزش برای همه؛ * حفظ کرامت انسان؛ * وجود نگرش سیستمی؛ * وجود مدیریت تحول‌گرا؛ * اعتقاد به کار گروهی

همچنین در این برنامه، از موارد زیر، به عنوان اهداف کلان نام برده شده است:

جدول ۴. توسعه ورزش قهرمانی

تعداد طرح‌های حمایت شده، استعدادیابی و نخبه‌پروری ورزش قهرمانی	تعداد ورزشکاران M DAL آور بین‌المللی، عضو تیم ملی و دعوت شده	تعداد رشته‌ها و M DAL‌های کسب شده و تیم‌های حاضر در لیگ‌های کشور
میزان سرانه توسعه و مشارکت بخش‌های دولتی و غیردولتی در ورزش قهرمانی به ساعت	میزان پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در مورد ورزش قهرمانی به ساعت	تعداد دوره‌های آموزشی ارتقای سطح آموزشی هیأت‌ها و باشگاه‌های ورزشی

جدول ۵. توسعه ورزش همگانی

افزایش جشنواره، همایش عمومی، هیات‌ها و انجمن‌های فعال ورزش همگانی	تعداد طرح‌های پژوهشی حمایت شده در زمینه توسعه ورزش همگانی	افزایش تعداد ورزشکاران شهری و روستایی و عشاپری
میزان اعتبار و سرمایه‌گذاری و مشارکت بخش دولتی و غیردولتی در ورزش همگانی	میزان پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در مورد ورزش همگانی و سلامت به ساعت	تعداد ایستگاه‌های ورزش همگانی و مراکز مشاوره تغذیه

جدول ۶. کمک به توسعه ورزش حرفه‌ای

میزان اعتبار ورزش حرفه‌ای	تعداد رشتلهای ورزشکاران حرفه‌ای	تعداد باشگاه‌ها و تیم‌های ورزشی حرفه‌ای
میزان پخش برنامه‌های ورزشی در مورد ورزش حرفه‌ای به ساعت	تعداد شاغلان در باشگاه‌های ورزشی در مورد ورزش حرفه‌ای به ساعت	تعداد تیم‌های حاضر در لیگ‌های حرفه‌ای کشور

غیردولتی در توسعه زیرساخت‌ها- افزایش سرانه فضای ورزشی بانوان و ...

* توسعه سرمایه‌های انسانی: افزایش اعتبارات توسعه منابع انسانی- بهبود ساختار سازمانی- افزایش اجرای برنامه‌های ارتقای شهرورندمداری- افزایش پژوهش‌های کاربردی و ...

برای دست یافتن به مسیر توسعه ورزش استان فارس، پس از انطباق بین اهداف و شاخص‌های به‌دست‌آمده، مشخص شد شاخص‌های جدول ۷ باید ارزیابی شوند:

* حاکمیت ارزش‌های دینی و فرهنگ ملی در ورزش استان: افزایش برنامه‌های دینی و اخلاقی، مسابقات فرهنگی و کتابخوانی- افزایش سمینار، نمایشگاه و انتشارات فرهنگی، افزایش جشنواره‌های فرهنگی ورزشی- برنامه‌های ویژه محلات آسیب پذیر، مبارزه با دوپینگ، مقابله با آسیب‌های اجتماعی- افزایش تعداد کاپ‌های اخلاق به‌دست‌آمده در مسابقات- افزایش مراسم تجلیل از پیشکسوتان و قهرمانان- توسعه پایگاه‌های بسیج ورزشکاران و ...

* توسعه منابع مالی: افزایش کل اعتبارات و درآمدهای اداره کل از طریق جذب منابع مالی دولتی و غیردولتی

* توسعه امکانات و زیرساخت‌ها: افزایش مقدار سرانه فضای ورزشی- رشد جذب مشارکت‌های دولتی و

جدول ۷. شاخص‌های نهایی به‌منظور ارزیابی توسعه‌یافته‌گی ورزشی استان فارس

تعداد جشنواره‌های ورزش همگانی و تفریحی	نسبت بودجه ورزش منطقه به کل بودجه منطقه موردنظر	تعداد طرح‌های تحقیقاتی با موضوع ورزش	نسبت جمعیت ورزشکار روستایی به شهری
تعداد کتاب‌ها، کتابچه‌ها و ... در ارتباط با ورزش منتشرشده در منطقه	نسبت باشگاه‌ها و اماکن ورزشی و فعال بانوان به کل باشگاه‌ها و اماکن ورزشی	نسبت ورزشکاران عضو بسیج برگزارشده در زمینه ورزش از سوی نهادهای ورزشی و علمی	تعداد کارگاه‌های آموزشی ورزشکاران به کل داوطلبان بسیج منطقه
شمارگان کتاب‌ها، کتابچه‌ها و ... توزیع شده در ارتباط با ورزش	میزان تولید برنامه رادیویی در ارتباط با ورزش به ساعت	تعداد ایستگاه‌های ورزش میزان مشارکت زنان و مردان در همگانی به ازای هر ۱۰۰ هزار ورزش‌های همگانی-تفریحی نفر	تعداد ایستگاه‌های ورزشی در میزان تولید برنامه تلویزیونی در ارتباط با ورزش به ساعت
سرانه کتاب‌های ورزشی در کتابخانه‌های منطقه	تعداد باشگاه‌ها و اماکن ورزشی به جمیعت	تعداد شاغلان در بخش اداری ورزش	نسبت تعداد مربی آموزش دیده به جمیعت
سرانه فضای ورزشی سروپوشیده	میزان تولید برنامه تلویزیونی در ارتباط با ورزش به ساعت	سرانه فضای ورزشی روباز	میزان اعتبار ورزشی در ارتباط با ورزش به ساعت

بحث و نتیجه‌گیری

براساس نتایج، بعد ساختاری- سیاسی نیز، نیازمند تقویت بیشتر است که یکی از راههای آن، تلاش برای تصاحب کرسی‌های بیرون از استانی در رده‌های مدیریتی فدراسیون‌ها و سازمان‌های بین‌المللی است. به دلیل اثرباری مستقیم مدیران و کنندگان نهادهای مذکور بر مسائلی همچون میزان جذب اعتبار، تخصیص امکانات، گرفتن میزبانی مسابقات مختلف و غیره ...، کسب چنین جایگاه‌هایی می‌تواند به توسعه بیشتر ورزش فارس کمک کند. نکته مهم دیگر، سهم مؤلفه «اطلاع‌رسانی» در شاخص‌های ارائه شده است. این مسئله بیانگر درک مدیران از اهمیت آگاهی‌بخشی به افراد بهمنظور جذب آنها به ورزش است. در حقیقت آنها پذیرفته‌اند که فرهنگ‌سازی، زیربنای توسعه است و این نکته‌ای مثبت به‌شمار می‌آید.

وجود چهار شاخص از مؤلفه «فراهم بودن و دسترسی به امکانات» در میان شاخص‌های نهایی، گویای این است که فارس همچنان دچار کمبود سرانه فضای ورزشی بوده و توسعه اماكن، یکی از دغدغه‌های مهم مدیران این استان است.

اختصاص تنها یک شاخص به بخش بانوان، نکته دیگر حائز اهمیت این ارزیابی است. در تفاوت بین ورزش بانوان و مردان و شرایط نامناسب آن در جامعه، تردیدی نیست، اما انتظار می‌رود در استانی که بانوان آن از نظر معرفی ورزشکار به تیم‌های ملی، در جایگاه دوم پس از استان تهران قرار دارد، این تفاوت کمتر باشد. بنابراین چنانچه در سطح ملی، برنامه جدی در این زمینه وجود ندارد، نیاز است حداقل مسئولان استانی، بهمنظور ایجاد رابطه برد-برد از این بخش از ورزش حمایت ویژه‌ای داشته باشند تا از افتخارآفرینی‌های مکرر سال‌های اخیر بانوان فارس، کاسته نشده و وجهه آن مخدوش نشود.

یافته‌های تحقیق نشان داد که از میان حداقل بیست شاخص معرفی شده برای ارزیابی توسعه‌یافته‌گی ورزش استان فارس، براساس اهداف ارائه شده، پنج شاخص، بر مؤلفه مشارکت اجتماعی تأکید دارند. همچنین پنج شاخص دیگر از این مجموعه، مؤلفه اطلاع‌رسانی را ارزیابی خواهند کرد. مؤلفه فراهم بودن زیرساخت‌ها و امکان دسترسی نیز با داشتن چهار شاخص در این فرایند سهیم خواهد بود. از مؤلفه آموزشی-علمی و مشارکت بانوان و داوطلبی هر کدام بهترتبیب دو، یک و یک شاخص، در این فرایند به کار گرفته خواهد شد. دو شاخص باقی‌مانده نیز شاخص‌هایی هستند که به ارزیابی توسعه ساختاری- سیاسی می‌پردازند و هر دو، مربوط به مؤلفه مدیریت می‌شوند.

نگاهی اجمالی به دسته‌بندی مذکور نشان می‌دهد که اغلب این شاخص‌ها در زمرة شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی‌اند. این مسئله از چند جنبه قابل تأمل است. اول اینکه ماهیت توسعه ورزش، به عنوان یک امر اجتماعی- فرهنگی به‌طور ناخودآگاه از سوی مدیران ورزش این استان پذیرفته شده است. تأکید بر این دسته از اهداف، گویای این است که مشارکت عموم مردم در ورزش، به صورت یک اصل در برنامه‌ریزی‌ها، مورد توجه قرار می‌گیرد. همچنین نشان می‌دهد که این حوزه، نیازمند کار و برنامه‌ریزی دقیق است و اصولاً مسیر دست یافتن به توسعه، از دل اجتماع می‌گذرد. از سوی دیگر، تأکید بیش از اندازه بر این بعد از توسعه‌یافته‌گی ورزش، سبب شده است که از بعد بسیار مهم دیگر یعنی جنبه اقتصادی ورزش، که در اغلب کشورهای دنیا، از اولویت‌های سرمایه‌گذاری دولت‌هاست، غفلت شود. این در حالی است که ورزش، ظرفیت بالایی در ایجاد اشتغال دارد و می‌تواند در ابعاد مختلف اقتصادی بررسی شود.

سنجدین حوزه‌های مهم و اثرگذار مغفول‌مانده در ورزش و همچنین حوزه‌هایی که بین نهادهای ورزشی و دیگر سازمان‌ها مشترک است، پیش برویم. بدین ترتیب با مشخص شدن حوزه‌های اثرگذار و با توجه به ماهیت متقابل شاخص‌ها و فرایند سیاستگذاری، می‌توان امیدوار بود که سیاستگذاری‌های کلان ورزش، دقیق‌تر و کارامدتر انجام گیرد.

دو مؤلفه دیگر که در این ارزیابی بررسی می‌شوند، «آموزشی-علمی» و «داوطلبی» است. اهمیت آموزش علمی و اصولی در پیشرفت هر مقوله‌ای، نیاز به توضیح ندارد، اما در بعد جذب داوطلبان به ورزش، نگاهی متفاوت مورد نیاز است. در کشورهای توسعه‌یافته، استفاده از داوطلبان در برنامه‌های مختلف ورزشی، مسئله‌ای است که به خوبی تبیین شده بهطوری که دولت انگلیس اعلام کرد برای برگزاری المپیک ۲۰۱۲ به ۷۰ هزار نیروی داوطلب احتیاج دارد، بیش از ۱۰۰ هزار نفر برای این کار ثبت‌نام کردند. این مسئله نشان می‌دهد که در این کشورها، با شیوه‌های مناسب، زمینه همراهی مردم با دولت در برگزاری رویدادهای بزرگ فراهم شده است. در کشور ما نیز بهدلیل فرهنگ خاص ایرانی-اسلامی، میل به همکاری در نهاد شهروندان وجود دارد، تنها نیاز است که مدیران این علایق را با برنامه‌ریزی مناسب، هدایت کنند تا از توان این بخش بتوان استفاده بهینه کرد.

براساس یافته‌های این تحقیق، ورزش در استان فارس، به صورت یکپارچه توسعه نیافته است. برای درک میزان این عدم توازن، نیاز است که شاخص‌های معرفی‌شده در این پژوهش، از سوی اداره کل ورزش و جوانان استان فارس، جمع‌آوری شود تا با استفاده از روش‌های کمی آماری بتوان به تصویری روش از این مسئله رسید. بررسی یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که برخی از ابعاد توسعه‌یافته‌گی ورزش در سال‌های گذشته بهطور کلی مورد غفلت واقع شده و ارزیابی‌های این حوزه به شکل ارائه گزارش کار از سوی ادارات ورزش و جوانان در آمده است. این در حالی است که فرایند توسعه، بهویژه در مورد ورزش که براساس گفته برخی جامعه‌شناسان، سازوکاری پویا و منحصر به فرد دارد، بسیار پیچیده است. بدین منظور برای دست یافتن به میزان توسعه‌یافته‌گی ورزشی یک منطقه، همچنین امکان مقایسه آنها، باید به سمت

منابع و مأخذ

۱. دعایی، حبیبالله. (۱۳۸۵). "مدیریت توسعه". مشهد: بیان هدایت نور وابسته به مؤسسه فرهنگی بیان. ص. ۳.
۲. زنگی آبادی، علی و اکبری، محمود. (۱۳۸۹). "ارزیابی و تحلیل میزان توسعه‌یافتنگی شهرستان‌های استان فارس". *محیط‌شناسی*، سال ۳۷، ش. ۵۹، صص ۱۲۲-۱۱۳.
۳. زیاری، کرامت‌الله. (۱۳۸۸). "اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای". ج هشتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ص ۳.
۴. زیاری، کرامت‌الله. (۱۳۷۹). "سنجدش درجه توسعه‌یافتنگی فرهنگی استان‌های ایران". *فصلنامه علوم اجتماعی*، ش ۱۶، صص ۹۱-۱۰۴.
۵. صادقی آرانی، زهرا و میرغفوری، سید حبیبالله. (۱۳۸۹). "تجزیه و تحلیل وضعیت توسعه‌یافتنگی ورزشی استان‌های ایران طی سال‌های ۱۳۸۴-۸۵". *پژوهش در علوم ورزشی*، ش ۲۴، صص ۱۲۰-۱۰۳.
۶. طرح جامع تربیت بدنی کشور. (۱۳۸۲). سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران، مجری طرح شرکت راد سامانه، ص ۲.
7. Beneforti, M., Cunningham, J. (2002). "Investigating indicators for measuring the health and social impact of sport and recreation programs in indigenous communities". Australian Sports Commission and Cooperative Research Center for Aboriginal and Tropical Health, Darwin Australia, Casuarina, p: 4. Available from: www.ausport.gov.au.
8. Bourdieu, P. (1978). "Sport and social class". *Social Science Information*, 17(6), pp: 819-840.
9. Coalter, F. (2010). "The politics of sport-for-development: Limited focus programs and broad gauge problems?" *International Review for Sociology of sport*, 45(3), pp: 295-304.
10. Gratton, C., Shibli, S., Coleman, R. (2005). "Sport and economic regeneration in cities". *Urban Study*, 42(5-6), pp: 985-999.
11. Levermore, R. (2008). "Sport: a new engine of development?" *Progress in Development Studies*, 8(2), pp: 183-90.
12. McCartney, G., Hanlon, Ph., Bond, L (2013). "How will the 2014 commonwealth games impact on Glasgow's health, and how will we know". *Evaluation*, 19(1), pp: 24-39.
13. Schulenkorf, N. (2012). "Sustainable community development through sport and events: A conceptual framework for sport-for-development projects". *Sport Management Review*, 15(1), pp: 1-12.